

„КЪЩАТА” - АТАНАС ДАЛЧЕВ

(анализ)

В това стихотворение Далчев описва къщата като едно мрачно и зловещо пространство. Място без лъч светлина, затворено, където няма надежда. Място, наподобяващо на гробница, където се е настанила смъртта. Празно, пусто и самотно, няма ден нито нощ. Дори дъждът не се задържа там. Сивите стени, по които като на болен izbива влагата са още едно доказателство, че смъртта е единственото нещо в това пусто и затворено място. И с всеки изминал момент картината става все по-зловеща. Вятърът отваря и затваря вратата, лаят на нощните кучета всява допълнителен ужас. Ужасът на смъртта.

Описание на едно изолирано от света място, забравено, обитавано от нищото. Черната сянка на погребания засилва призрачното в това стихотворение. Тази къща е сякаш на дявола, а той я дава под наем на някого, но неизвестно на кого, защото в къщата няма никакво присъствие, освен присъствието на мрака. Вратата винаги е затворена и дори през деня там цари мрак.

Дори дъждът не остава, а бяга. Сравнението с болен показва неизбежността от смъртта, че всичко води към нея. Сивите стени, по които избива влага показват колко студено и зловещо е това обитавано от празнината място.

Звукът от ненадейния писък на вятъра, воят на кучетата всява страх в цялата картина на смъртта. Отварянето и затварянето на вратата-сякаш обитателят се опитва да се върне, а се явява като черна сянка на каменните стълби.

Така картината на целия този ужас е завършена с появата на мъртвия.

РАЗПАДНАЛИТЕ СЕ ВРЪЗКИ МЕЖДУ ЧОВЕКА И ЗАОБИКАЛЯЩИЯ ГО СВЯТ В СТИХОТВОРЕНИЕТО „КЪЩАТА” НА АТАНАС ДАЛЧЕВ

Преходът от символизъм към постсимволизъм предполага динамична преориентация на поезията от 20-те години на миналия век. Стремез за преодоляване на символистичната концепция характеризира и творчеството на Атанас Далчев - поет на „модерното време”, който противопоставя обективността на предметния свят на езика на символите.

Антисимволистичните насоки в произведенията на поета са предпоставка за тълкуване на екзистенциалните проблеми, свързани с „модерния” човек.

Едно от стихотворенията на Далчев - „Къщата” - разкрива проблематиката, породена от разпадналите се връзки човек-свят и човек-пространство и време. Символният израз на разрушените контакти е къщата, загубила сакралното за хората - уюта. Тази къща вече не е дом, защото е пуста, празна, бездушна.

Стопанинът ѝ не може да се почувства „у дома си“, защото липсва ценностно утвърденото значение на лексемата дом, асоциирано с уют и комфорт.

Поезията на Атанас Далчев разкрива не хармонията, а дисхармонията между екзистенциалния човек и материалния „външен“ свят. Заглавията на стихотворенията му носят емблематични значения, които разграничават света на другите и поетическия Аз.

В стихотворението „Къщата“ лирическият субект е дистанциран, защото сградата е сама по себе си „откъсната от света“ - „затворена е всякога вратата“, връзката с останалите хора и събития е прекъсната. Въвеждането на нереалния образ на дявола също е знак за алиенация. Още в първата строфа възможните контакти с реалността са премахнати; „неизвестно кой е наемателят“, т. е. - той не е връзка, дори не се знае дали съществува. Чрез разпадането на отношенията сграда-свят, познатото /къщата/ започва да се трансформира в необикновено и мистично.

По описание /десети стих/ къщата е в драстичен разрез с традиционната символика, която носи лексемата. Тя не просто не дава уют и сигурност, а поражда усещане за страх и мистика. Изпълнена е единствено с мрак, който „спи и през деня във стаите“ - предвестник на хтоничното и ужасяващото. Показателен за разпадналата се връзка човек-свят е контрастът между светлината на деня и тъмната, която постоянно цари в къщата. Смесово този контраст поставя символна граница между микросвета на сградата, към който принадлежи и лирическият субект, и действителността.

Къщата изглежда необитаема - мазилката се рони, водосточите са счупени, „по сините стени избива влага“. Липсата на активен живот е послание на самотата, която Далчевият човек избира по своя инициатива. Изобразявайки реалистичния, порутен предметен свят, Далчев превръща вещите в семантични носители на човешки състояния - запуснати, унищожени, замрели. В микросвета на къщата екзистенциалният човек е сам по личен избор, той не търси промяна. Обрисуването на сградата като загубила връзки със заобикалящия свят не е израз на съжаление, а проста констатация - човекът подчинява своето съществуване на екзистенциалните си представи, без да се оплаква и без да страда.

Далчевият модернистичен лирически субект е екзистенциален самотник. Той сам формулира и определя живота си, съзнавайки, че има волята за това. Поетическата интерпретация на отношението човек-предметност представя и връзката човек-свят. Далчевият лирически Аз съзерцава света, вниквайки във всяка подробност, без да изпитва обикновената човешка потребност да бъде част от него.

В стихотворението „Къщата“ е обособен момент, който би могъл да се интерпретира като своеобразна връзка с реалността:

*И снощи /ти видя ли от прозореца?/,
когато писна ненадеен вятър,
разтвори се, затвори се вратата.*

В този цитат екзистенциалният самотник контактува с виртуален събеседник, който стои на прозореца. Стъклото може да се тълкува като символ на пречупена действителност; то служи като преграда, но и като визуален контакт между микросвета на къщата и физическата реалност.

В Далчевата поезия мотивът за човека на прозореца /"и аз ще се изплеза на света / обесен върху черния прозорец"/ е осмислен като едностранен „диалог“ с действителността.

Лирическият субект от „Къщата“ може да търси връзка с реалността чрез имажинерния адресат до прозореца, но тя не е пълноценна, т. е. - няма обратна реакция към екзистенциалния самотник. Единственият звук, който може да се възприеме за отговор в конкретното стихотворение, е „писна“. Писъкът потвърждава разпадането на връзките: лирическият субект задава въпрос в уединението си, а единственото, което, макар и трудно, може да се интерпретира като ответ, е „ненадеен вятър“ - стихия, която принадлежи към микросвета на къщата заради тревожното внушение, което носи.

Вятърът е част от „света на къщата“ и по още една причина - той отваря и затваря вратата, т. е. - единственият, контактуващ със сградата, обгърната в мрак, е вятърът като символ на преходното, на стихийното. Движението на вратата, която олицетворява възможност за връзка, но „затворена е всякога“, би могло да се интерпретира като допир със заобикалящото битие, ако не беше обрисуван смутът, който наставя в микросвета на къщата:

*Завиха нощни кучета на двора
и черна сянка, дълга като копие,
разчупи се на каменните стълби.*

Лирическият говорител сам е избрал да няма връзки с действителността, затова и неговият свят е подчинен на това решение. Тази е причината за воя на „нощни кучета на двора“ - отварянето и затварянето на вратата, чиято функция е да скрие вътрешния живот, е своеобразна връзка със света „отвън“. По този начин вратата се превръща в комуникативен инструмент, а това предизвиква противоречие в микровселената на самотника, респективно и смут.

Мимолетният контакт с действителността поражда раздвижване в иначе статичната картина. „Черна сянка“, която в своя семантичен смисъл е носител на мистика и поради това е част от микросвета на къщата, се разчупва на „каменните стълби“. Разчупването може да се тълкува като пресъздаване на загатнатата връзка с реалността. Сянката принадлежи към хтоничното, към трансцедентното; взаимно свързана със стълбите, тя би могла да се интерпретира като контакт с отвъдното. Такова тълкуване може да се открие в древногръцките предания /мита за Орфей и Евридика/. В Далчевата поезия това архетипно значение се разрушава, символната семантика на стълбите се изменя, придобивайки нови конотации. Пресемантизирането става чрез въвеждането на образа на мъртвия - стълбите вече не са път към отвъдното пространство, те извеждат вън от него хтоничните елементи. Връзката с трансцедентното разтърсва застиналия, статичен свят на екзистенциалния самотник и дори разрушава част от него.

Чрез допускането на това „разколебаване“ в правотата и истинността на избора на модерния човек, Далчев категорично отхвърля връзките с останалия свят. Веднага след беглия контакт с действителността, сянката се „чупи“ на стълбите, а на нейно място се появява „мъртвия, когото преди девет дни заровиха“. Не е случайна употребата на числото девет - според българската митология, ако на деветия ден след погребението гробът не се „опали“ ритуално, съществува риск починалият да се въплъти в нечиста сила. Мъртвият е неоспорим

символ за липсата на връзки с реалния свят, заобикалящ човека - той не е сред живите и вече не е част от битието.

Появата на мъртвец в микросвета на къщата и на модерния човек е недвусмислено доказателство, че връзките с действителността, хората и събитията от реалността са се разпаднали напълно.

В стихотворението „Къщата“ Атанас Далчев интерпретира избора на човека от „модерното време“ да живее в лична микровселена, без да осъществява контакти с останалия свят. Авторът представя волята на екзистенциалния човек да отстои решението си и да формулира сам своето съществуване. В стихотворението „Къщата“ Далчев доказва факта, че самотният, модерен човек няма, а и не изпитва необходимост от установяване на връзки със заобикалящата го действителност.